

STICHTING TOT HULPVERLENING DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN DE PARTICULIERE SYNODE ZUID

Secretariaat: P.P. Eikelboom
Everingen 22
4535 JD Terneuzen
0115-621229

www.stichtinghulpverlening.nl

e-mail: pp.eikelboom@stichtinghulpverlening.nl

Verslag (Contact) ambtsdragersbijeenkomst: “Waardig leven tot het einde” (11 sept 2018)

Op de jaarlijkse (contact) ambtsdragersbijeenkomst sprak **dhr. T. van Staveren** over “Waardig leven tot het einde”.

Ds. De Waard, voorzitter van Stichting Hulpverlening, opende de vergadering. Aan de hand van de Schriftlezing uit Filippienzen 1: 12-26 bepaalde hij ons bij de manier waarop Paulus mocht uitzien naar het einde van zijn leven.

Paulus had een hartelijke band met de gemeente van Filippi. Hij was er gebracht door het visioen van de Macedonische man. In dit gedeelte mag hij verder blikken, naar het einddoel. Paulus wist van strijd, maar de Heere laat hem er overheen kijken: “Want het leven is mij Christus.” Daaruit had hij leren leven. Niet in werkheiligheid: daar had Christus hem van afgebracht op de weg naar Damascus. Daar wordt zijn prediking Christus. Zijn leven is Christus – zijn sterven gewin. Dat is zijn toekomst. Paulus wenst bij Christus te zijn. Maar hij mag ook onderworpenheid tonen aan de wil van de Heere. Als hij in het vlees moet blijven, als dat Gods wil is, dan is het ook goed.

Vanavond gaat het over het einde van het leven. Als je dit persoonlijk mag ontmoeten, dat iemand zoals Paulus mag verlangen naar zijn levenseinde, dan kan het soms trekken. Ontbonden te zijn en met Christus te wezen. Los van dit lichaam der zonde. Volmaaktheid. Hier is het vaak ‘ik ellendig mens’. Maar het is ook goed als we nog mogen dienen. Dat geve de Heere ons om Christus’ wil.

Na de opening volgde de inleiding van dhr. Van Staveren over “Waardig leven tot het einde.”

Dhr. Van Staveren is nu 21 jaar geestelijk verzorger in ouderenzorg, waarvan de laatste 4.5 jaar in Salem, in Ridderkerk. Zijn werk bestaat uit bezoek van bewoners, bijbelstudie, weeksluitingen, etc. Naast dit werk heeft hij een adviesbureau van waaruit hij trainingen verzorgt en lezingen geeft.

Bijbelse kaders

Vaak ontmoeten we in dit werk situaties waarin we zo moeilijk iets zeggen kunnen. Daarom allereerst: wat zegt de Bijbel, wat zijn de Bijbelse kaders voor het levenseinde?

Allereerst is het leven een geschenk van God. Adam en Eva ontvingen het leven van God. God blies de adem in en zij werden een levende ziel. Na de val werd het leven sterfelijk.

Het is duidelijk dat God het levensbegin bepaalt. Soms op een heel bijzondere manier, zoals bij Sarai, Elisabeth, maar zeker ook bij Maria.

God staat boven het leven. Alles is in Zijn hand – Ps 31:15. Het leven is door God gemaakt, maar ook door Hem bepaald – Ps 139. Is hiervoor eigenlijk wel ruimte in onze maatschappij?

De Bijbel spreekt van ‘goede ouderdom’, maar ging het echt zo goed? Met David – hij moest warm gehouden worden door een jong meisje. Met Jacob – zo veel ellende in zijn laatste levensjaren rond Jozef. Maar als Jacob verder mag blikken, mag hij verblijd uitzien naar het einde: “Op Uw zaligheid wacht ik.” Dit is op Gods tijd.

Wat is “voltooid leven”?

De maatschappij defineert dit als het moment wanneer het leven geen betekenis meer heeft. Of als het financieel onverantwoord wordt. Of bij ernstig lichamelijk of psychisch lijden.

Maar zien we eigenlijk nog wel dat God een taak voor ieder mens heeft tot het einde van het leven? Een oude vrouw kon bijna niets meer. Maar toch: ze kon de Heere nog achteraan roepen.

Ook als we veel zorg nodig hebben, is er nog een taak.

Want wie bepaalt “voltooid”? Wie bepaalt “onvoltooid”? Soms dringt die gedachte zich op aan het graf van jonge mensen, bijvoorbeeld van een vader van een jong gezin. Wat moet je dan zeggen als ambtsdrager? Was het leven voltooid toen hij stierf?

God bepaalt het einde. We hebben een taak en er is altijd een helpend God. “In de grootste smarten blijven onze harten in de Heere gerust.” In deze omstandigheden moeten we er zijn als omstanders, ambtsdragers.

Het is in het licht van de ‘voltooid leven’ discussie een zegen dat er tehuizen zijn die met Gods norm rekenen.

De maatschappelijke kaders

De moderne mens wil zelf beschikken, zelf beslissen, zelf bepalen wat goed en kwaad is. En wil ook ‘uitstappen’ als het leven geen waarde meer heeft.

De aanleiding van het ‘voltooid leven’ debat

2016 werd de wet hulp zelfdoding opgesteld (minister Schippers). Deze regelt het recht op autonomie. De overheid wil ‘barmhartig’ zijn en neemt dus de verantwoordelijkheid over de wens om het leven te beëindigen niet. Hierbij negeert ze het rapport ‘Schnabel’, dat concludeert dat deze wet niet nodig is. Eerder was er de pil van Drion (1991).

Verder is er nu de coöperatie ‘Laatste wil’, die een euthanasiemiddel wil verstrekken. Hierdoor is het letterlijk ‘hap-slik-weg’.

Waardig leven tot het einde

De publieke opinie is dat “de meeste ouderen zelf willen bepalen wanneer ze met het leven klaar zijn”, aldus het ND op 14 oktober 2016.

Onderzoek komt echter tot andere conclusies. Ouderen met een ‘voltooid leven-wens’ zijn minder overtuigd dan de opinie denkt. Els van Wijngaarden, ethica aan UvH sprak met veel mensen met een doodswens, maar concludeert dat het in deze wens meer ging over het leven dan over het sterven: het was een wanhoopskreet. Een voorbeeld. Voor een vrouw van 87 jaar ‘hoefde het niet meer’. Wat is dan goed pastoraat? Bij doorvragen werd ‘de vraag achter de vraag’ gezocht. Wat was er gebeurd? De vrouw had ruzie met haar enige dochter. Gelukkig kon dit hersteld worden. De vrouw is 94 jaar geworden.

Mensen kunnen lijden aan het leven. We willen oud worden, maar het kan moeilijk zijn.

Het is zo belangrijk om aandacht te geven, ook weduwen, weduwnaren. Maak bijvoorbeeld een aantekening wanneer een iemand overleden is om er bijvoorbeeld een jaar later op terug te komen.

Terug naar de maatschappelijke context: **KMMG**, artsenorganisatie, vindt de wet Schipper onwenselijk. Werken aan eenzaamheid en zingeving is veel belangrijker.

In onze tijd is er minder zorg beschikbaar. Meer thuiszorg, dus veel alleen-zijn. Stel dat iemand altijd graag gelezen heeft, maar nu slechter kan zien. Wat kunnen we voor zo iemand doen?

De **Raad van Kerken** stelt dat ieder mens een schepsel van God is, en daarmee is zijn leven ‘waardig’. Leven beschermen is een taak van de overheid. Er moet geen druk op ouderen gelegd worden om ‘eruit te stappen’. Er worden nieuwe wegen gevonden waardoor lichamelijk en psychisch lijden kan worden verminderd. De Bijbelse betekenis van ‘barmhartigheid’ is anders dan die in deze wet. Denk aan de barmhartige Samaritaan. Hij gaf zijn geld, zijn spullen, zijn beest. Jezus zegt: “Doe gij desgelijks.” Pastoraat is: tijd, wijsheid, gebed geven. Naast de ander zitten.

Soms kan de dood, naast het leven, ook als gave van God gezien worden. Denk aan Paulus uit het openingswoord.

Dementie staat God niet in de weg. Wat God erin gelegd heeft, blijft bestaan. Er zijn voorbeelden dat diep demente mensen toch getuigenis mogen geven van genade en hoop.

Ouderen bonden

Ook ouderenbonden hebben zich hierover uitgesproken. De *PCOB/UnieKBO* komen tot hetzelfde standpunt als de kerken:

- Het leven is gegeven. God geeft het en neemt het.
- Leven is delen. Mensen zijn individu, maar verbonden met elkaar.
- Elk leven is volwaardig, dus waardevol.
- Het leven is kwetsbaar omdat het waarde vol is.

Onze verantwoordelijkheid

Onze opdracht is God lief te hebben boven alles en onze naaste als onszelf (Mt 22 : 37 - 39). We dragen ook zorg voor elkaar (Gal. 5:13^b). Dit was ook de houding van de Heere Jezus.

We moeten oog hebben voor de totale mens (=holistisch). Geestelijk (wat God erin legt), psychisch (verstand), lichamelijk, sociaal (hoe participeren we, wat kunnen we nog).

De balans hierin is belangrijk. Depressie trekt dit helemaal scheef, en ook kinderen van God kunnen depressief worden. Het gevolg is dat men slecht voor zichzelf zorgt. Soms zijn medicijnen nodig om hieruit te komen.

Of iemand kan een herseninfact krijgen met grote gevolgen. Wat raakt zo iemand dan al niet kwijt. Als je dan op bezoek gaat, is het goed dit in gedachten te houden. Een voorbeeld is dat iemand door zo'n infarct zijn vermogen tot acceptatie kan kwijtraken, doordat hersendelen die dit mogelijk maken beschadigd zijn.

Pastorale gesprek – hoe?

Het begint met luisteren – met je 3^e oor: je hart. Probeer er te zijn voor de ander. Je wilt als het ware meebeleven wat iemand doormaakt. Het is soms nodig om door te vragen, hoewel dat moeilijk kan zijn bij bepaalde onderwerpen. Het brengt soms tot het inzicht waardoor je werkelijk iemand kunt helpen. We moeten het gesprek over het levenseinde niet uit de weg gaan. Vraag of iemand bereid is. Merk je dan zielsworsteling, of helemaal niets? Soms is onverschilligheid – om koud van te worden.

Bij het einde van het leven is de verticale lijn belangrijk: vrede met God. Maar ook de horizontale: wat moet er geregeld worden. Is duidelijk gemaakt hoe men de begrafenis geregeld wil zien?

Moeilijk zijn de slecht-nieuws gesprekken. We kunnen die alleen maar biddend en worstelend voorbereiden en houden. Probeer vooral het Woord te laten spreken.

Bij ziekenbezoek is er soms gelegenheid met mensen uit de wereld te spreken. Dan is er toch een boodschap en soms zijn dit bijzondere ontmoetingen.

Palliatieve zorg

In de laatste fase moet zorgvuldig gehandeld worden, zowel medisch als ethisch verantwoord.

Het is mogelijk medicatie te gebruiken. Palliatieve sedatie kan verantwoord worden toegepast. De vraag hierbij is of we dagen aan het leven toevoegen of leven aan de dagen. Nemen we dagen van het leven af, of mogen we het leven in Gods hand neerleggen.

Boodschap van het sterven

Het sterven van anderen stelt ons de vraag hoe het met ons leven is. Wandelen we met God? “Hoe lief heb ik Uw wet, zij is mijn betrachtting de ganse dag.”

Want wat houden we zelf over aan het einde van ons leven? Worden we dan geleid door de overste Leidsman in het huis met de vele woningen?

Na de pauze werden nog enkele vragen beantwoord.

Het geloof in de Heere Jezus Christus

Opgemerkt wordt dat het bij het einde van het leven aankomt op het geloof in de Heere Jezus Christus. Dat is inderdaad de kern, maar dit geldt ook voor het volle leven. We kunnen en moeten hierop wijzen, maar kunnen anderen hier niet brengen. Uit eigen ervaring weten we dat we als bij de hand geleid moeten worden.

Twijfels – geen teken van wedergeboorte

Hoe moet je handelen aan het einde van het leven van iemand die belijdt dat het goed komt voor de eeuwigheid – de kinderen staand erbij – maar u twijfelt, want er is geen teken van wedergeboorte zichtbaar geweest.

Wij moeten niet op de stoel van God gaan zitten. God kan er een sluier over leggen. We moeten wel eerlijk zijn en aangeven wat nodig is om zalig te kunnen sterven. Als ambtsdragers mogen wij ook onze beperking erkennen. Maar het is weerbarstige materie. Bij dit pastoraat is de hulp van de Heere zo nodig. God is de kenner der harten.

Palliatieve sedatie

Wanneer wordt palliatieve sedatie toegepast en wordt dit soms te gemakkelijk gedaan?

Morfine en dormicum worden gebruikt bij heftig lijden. Dit mag alleen gebruikt worden als de levensverwachting minder is dan 14 dagen. Het doel is verlichting van de pijn, niet beëindiging van het leven.

In seculiere instellingen is het zeker belangrijk om een levenswensverklaring te hebben: wel palliatieve sedatie maar niet levensbekortend.

Soms wordt dit zo toegepast dat iemand 's nachts wel kan rusten maar overdag toch gedurende enige tijd weer helder is. Dit is verantwoord.

Er wordt een voorbeeld genoemd waarin iemand de gewetensvraag aan de behandelend arts stelde: zou u dit ook toedienen als deze vrouw uw moeder was? Het antwoord was bevestigend.

Beslissingen tot palliatieve sedatie worden multi-disciplinair genomen.

Het is ook een keuze om wel of geen sonde aan te brengen. Vocht toedienen aan een stervend iemand is niet goed.

Het moment van versterven is vaak objectief te zien. Wanneer men dit waarneemt, is het goed om dit ook tegen de familie te zeggen.

Christelijke tehuizen

Dit onderwerp geeft wel een belangrijk voordeel aan van een christelijk tehuis. Men wil vaak 'op het dorp' blijven wonen. Maar waarom wel dergelijke keus bij een tehuis en niet bij bijvoorbeeld in het geval van een reformatorische school?

Salem kent ook een niet-reanimeerbeleid onder bepaalde condities. Het boekje van ds Agteresch 'Als grenzen vervagen' is heel verhelderend over het grijze gebied bij ziekte. Dokter Teeuw heeft hier ook over geschreven.

We moeten de patient de tijd geven om te sterven en bidden om stervensgenade.

Bezoekfrequentie

De pastoraal werker streeft ernaar om de clienten 4x per jaar te bezoeken.

In neutrale instellingen is het goed dat ambtsdrager vaker bezoek brengen, bijvoorbeeld elke 6 weken.

Afhankelijk van de aard van de ziekte is het soms goed dat steeds dezelfde ambtsdrager bezoek brengt, omdat dan de vertrouwensband veel belangrijker is.

Sluiting

Ds. De Waard sluit de bijeenkomst. Een kind van God merkte eens op: "Als het nu nog moest gebeuren, dan zou het menselijk gezien te laat zijn." Maar het was gebeurd. Dan is het sterven gewin.